

Anacamptis palustris

Kärrnycklar

Klass: Liliopsida (enhjärtbladiga blomväxter), **Ordning:** Asparagales (sparrisordningen), **Familj:** Orchidaceae (orkideer), **Släkte:** *Anacamptis* (salepsrötter), **Art:** *Anacamptis palustris* - kärrnycklar (Jacq.) R. M. Bateman et al. **Synonymer:** *Orchis palustris* Jacq., *Orchis laxiflora ssp. palustris* (Jacq.) Bonnier & Layens, *Orchis laxiflora subsp. palustris* (Jacq.) Bonnier & Layens, *Kärrnyckelblomster*

Kännetecken

Kärrnycklar är en upp till 10–50(70) cm hög, tämligen spenslig orkidé med hela knölrötter. Bladen är jämnt strödda längs stjälken, långspetsade och endast 5–8 mm breda. Bladen har stjätkomfattande bas, är tydligt rännformade, ofläckade och de övre blir allt mindre. Axet är glest, med stora, svalt rosa blommor (blomfärgen är enhetligare än hos närbesläktade arter). Blomningen sker huvudsakligen i juli, mer sällan i slutet av juni eller i början av augusti. Nästa års blomskott börjar växa fram i slutet av juli.

Utbredning och status

De gotländska förekomsterna av kärrnycklar är de enda i Norden. Från Öland finns en något osäker uppgift från 1867. Arten har varit känd från ett 50-tal lokaler (troligen fanns den på betydligt fler innan de stora utdikningarnas tid på Gotland) men är försvunnen från ca 30 av dessa. Uppskattningsvis har den ursprungliga populationen reducerats med 98 %. De gotländska lokalerna är nordliga utposter. Kärrnycklar har i övrigt i Europa en lokalgrupp i norra Tyskland samt ett fåtal förekomster spridda söderut i Europa, vidare finns den i västra Asien och Nordafrika. Kärrnycklarna är på kraftig tillbakagång även i resten av Europa, i Tyskland har den efter 1945 endast kunnat återfinnas på 22 % av de tidigare kända lokalerna.

Ekologi

Den typiska växtplatsen för kärrnycklar är agmyrarnas kantzon, där knappgälbältet övergår i agvegetation (tre fjärdedelar av de aktuella lokalerna). Växtplatsen är dränkt på vintern, våren och försommaren men torkar senare ut. Underlaget är även på högsommaren vått eller växelvått. Kärrnycklar är ljus- och värmekrävande. Arten växer främst där vegetationen är mindre sluten. Följearter är ofta knappag *Schoenus nigricans*, axag *S. ferrugineus*, ag *Cladium mariscus*, älvväxing *Sesleria caerulea*, blåtåtel *Molinia caerulea*, ängsnycklar *Dactylorhiza incarnata*, kärrknipprot *Epipactis palustris* och brudsporre *Gymnadenia conopsea*.

Hot

Genom myrdikningarna har kärrnycklarna decimerats kraftigt. Regleringar som bryter den naturliga vattenregimen har visat sig katastrofala. Förekomsten i Träskmyr (24 ex 1990 på grund av felaktig reglering) har efter ny vattendom och en ny dammanläggning, som föranletts av en utredning av vattenståndets inverkan på floran, ökat till närmare 1000 ex 1995. Utbredningen är dock ojämnt fördelad på grund av fortsatta missförhållanden inom delar av området, och det är fortfarande långt kvar till att arten kommit upp i den numerär den haft före regleringen. Dikning av skogsmark och grävning av viltvatten är andra hot. Tranor kan dessutom rycka upp plantorna för att äta upp rotknölnarna.

Åtgärder

Tre lokaler med rik förekomst av kärrnycklar ingår i nätverket Natura 2000. Exploatering av, eller utdikning nära, kvarvarande lokaler med kärrnycklar bör inte tillåtas. Arten bör övervakas av floraväktare.

Övrigt

Kärrnycklar är fridlysta. Inom sitt utbredningsområde brukar kärrnycklarna delas in i underarter. Inom den östliga delen av utbredningsområdet ssp. *elegans* och i väster ssp. *palustris*, men övergången mellan underarterna är flytande varför de har ifrågasatts. Utländska namn – NO: Myrmarihand, DK: Mose-Gøgeurt.

Naturvård

Konventioner: CITES bilaga B

Fridlysning: Fridlyst enligt Artskyddsförordningen (SFS 2007:845), enligt paragraf: 8. Bestämmelsen gäller hela landet

Litteratur

- Ekstam, U., Jacobson, R., Mattson, M. & Porsne, T. 1984. Ölands och Gotlands växtvärld. Natur och Kultur. Stockholm.
- Haeupler, H. & Schönfelder, P. 1988. Atlas der Fern- und Blütenpflanzen des Bundesrepublik Deutschlands. Stuttgart.
- Hultén, E. & Fries, M. 1986. Atlas of North European vascular plants. Koenigstein.
- Högström, S. 1989. Vattenregleringens inverkan på floran i Träskmyr. Länsstyrelsen i Gotlands län.
- Högström, S. 1991. Kärrnycklar, *Orchis palustris*, på Gotland 1982–1990. Svensk Bot. Tidskr. 85: 355–376.
- Högström, S. 1995. Kärrnycklarna i Träskmyr 1995. Rapport till länsstyrelsen i Gotlands län.
- Högström, S. 1999. Något om kärrnycklarna *Orchis palustris* på Gotland 1991–1998. Svensk Bot. Tidskr. 93: 157–161.
- Ingmansson, G. & Johansson B. G. 2005. Gotlands orkidéer. Rindi 25: 3–82.
- Knutsson, T. m fl 1997. Försvunna, hotade och sårbara kärlväxter på Öland. Krutbrännaren. Suppl. 2.
- Mossberg, B. & Nilsson, S. 1977. Nordens orkidéer. Stockholm.
- Pettersson, B. 1958. Dynamik och konstans i Gotlands flora och vegetation. Acta Phytogeogr. Suec. 40.
- Petersson, J. 1999. Hotade växter på Gotland. Del 2: Sårbara arter. Rindi 19: 59–118.
- Rosvall, S. & Pettersson, B. 1951. Gotlands orkidéer. Stockholm.
- Soó, R. de 1980. Orchis L. I. Tutin, T. G. m fl, Flora Europaea 5: 337–342. Cambridge.
- Wahlenberg, G. 1806. Utkast till Gottlands flora. Kungl. Vetensk. akad. Handl. 1805: 49–66, 110–134, 1806: 57–75, 130–178.

Författare

Göran Thor 1992. Rev. Stig Högström 1998.